

Úvod

*Být v současné době buddhistou je v některých společenských kruzích módní záležitostí. Za buddhisty se proto prohlašuje mnoho „celebrit“, hlavně mezi herci a umělci v USA i v Západní Evropě, anebo mezi nejrůznějšími zbohatlími podnikateli, kteří už nevědí jak jinak na sebe upozornit. Kdykoliv však kterýkoliv z nich začne o buddhismu hovořit (či spíše blábolit - povětšinou však tu odvalu nemá), bez výjimky se okamžitě projeví naprostá neznalost tohoto učení, které vzniklo v 6.stol.př.n.l. v Indii. Tito „buddhisté“ nejenže neznají základní buddhistickou terminologii v pálijštině anebo sanskrtu, ale ani nosné zásady tohoto učení, včetně učení o karmanech a akarmanech, třech stupních nirvány, čtyřech spásných Buddhových pravdách o strasti, vzniku strasti, zániku strasti a osmidílné vznešené cestě vedoucí k zániku strasti, pateru buddhistických ctností (**pañčašíle**) atd. Nic jim neříkají názvy míst, kde Buddha uskutečňoval své přednášky (zejména Sávatthi, Rádžagaham, Váranasí ad.), neznají taková jména jako Makkhali Gósáló, Áláró Kálámó, Uddakó Rámaputtó, Ánandó, Anaruddhó, Manžušri Kumarabhuttó, Málunkjáputtó, Mahákotthitó, Sáríputtó, Singalakó, Migáró, Visakha, Džamussóni, Bháradvádžó, Dhammadinná, Kiságótami, Čundó atd. – prostě nevědí zhola nic a to, o čem se domnívají, že vědí, jsou pouze jejich bludné představy, které převzali od nejrůznějších pochybných „guruů“ (tj. putujících učitelích porůznu deformovaného buddhismu). Buddha takové lidi nazýval **bloudi** (tj. lidé nerozumní a nevědomí), **bludaři** (tj. lidé hlásající mylné představy) a **nepodařenci** (opravdu nejpráhodnější výklad je „blbci“) – viz rozhovor s poutníkem Nigrodhó, označený jako rozprava „O sebekázni“, anebo rozprava „Bloud a mudrc“.*

„Jsou tři značky, výrazy a projevy blouda, mniši, u člověka bláhového, a sice: bloud myslívá věci neblahé a špatné, vyslovuje řečí slova neblahá a špatná a provádí činy neblahé a špatné. Kdyby se bloud takto neprojevoval, který mudrc by mohl rozpoznat: „Bloudem a špatným člověkem je tento tvor!“? (Bloud a mudrc)

S buddhismem jsem se poprvé seznámil v r.1967. Mým prvním i jediným učitelem buddhismu byl můj můj strýc František Hein, který kromě toho, že byl uznávaným jogínem, mystikem, buddhistou a žákem i přítelem našeho významného umělce a buddhisty Františka (Fráni) Drtikola, byl též mým kmotrem u křtu v Českobratrské církvi evangelické. V době mých studií v Praze v letech 1967-1972 jsem se v jeho skromném bytě v Roháčově ulici v Praze na Žižkově poprvé seznámil s Buddhovým učením i s opisí rozprav s jeho učedníky, které z němčiny překládal František Drtikol. Souběžně jsem však studoval i antickou filosofii (tehdy zejména Cicerona a Seneku), kterou se ale můj strýc vůbec nezabýval. Přestože jsme si byli velice blízcí, poctivě musím říci, že mnohoborové studium nebylo jeho silnou stránkou; ostatně i z osobních Drtikolových poznámek je patrné, že i on byl úzce jednooborově zaměřen. Po ukončení mých studií jsme si sice dopisovali a příležitostně jsme se i nadále navštěvovali, avšak naše badatelské cesty se rozešly, neboť můj přístup k buddhismu byl přísně racionální, zatímco on se věnoval jeho duchovní a mystické stránce, jejíž praktikování jej proslavilo.

Postupně jsem se proto seznámil s celou řadou filosofických i náboženských úvah, počínaje starověkou Mezopotámií, Egyptem, Indií, Čínou, Persií, Řeckem i Římem, avšak ani toto víceoborové studium mi nepřineslo uspokojivý pocit poznání pravé skutečnosti. Po mnoho let jsem proto stále znovu studoval a opisoval výroky starověkých filosofů a teprve po dlouhém čase, kdy jsem jejich učení vstřebal a trvale zasunul do „šuplíků“ ve svém mozku, jsem začal tato jednotlivá učení zcela automaticky srovnávat a doplňovat jimi celkovou mozaiku svého Poznání. A náhle se mi vyjasnilo (alespoň se tak domnívám) – teprve tímto srovnávacím (komparativním) studiem jednotlivých filosofických a náboženských směrů jsem zjistil, že není důležité vědět pouze to, co jejich ideoví původci a vůdci řekli, ale mnohem důležitější je povšimnout si i toho, co neřekli; neboť právě v tom, co neřekli, mnohdy spočívá úplně pochopení podstaty jejich učení. Platí to bez výjimky o všech náboženstvích i politických směrech a pokud někdo zkusí jít touto cestou, patrně užasne, jaké netušené obzory se mu odhalují.

V důsledku vlivu mého strýce mi byl buddhismus vždycky nejbližší, a to tím spíše, že mi jako logicky uvažujícímu právníkovi byly Buddhovy kategorické a logické závěry velice blízké. Žádná jiná věrouka ani náboženství se totiž nevyznačují tolika definicemi a brilantními formulacemi myšlenek, protože na rozdíl od přísně racionálního originálního (hínajánového) buddhismu jsou to vesměs učení cituplná (emocionální), která nevyžadují ani nepředpokládají hluboké myšlenkové úvahy a namísto toho vyžadují nekritickou víru, jejíž nedostatek dokonce přísně trestají (a to dokonce i smrtí).

*Mnohé Buddhovy rozpravy s jeho učedníky i laickými přívrženci končí slovy „Tak pravil Vznešený...“ Jak jsem však již naznačil, mozaika Poznání pravé skutečnosti se však nesestavuje jen z informací o tom, co Buddha řekl, ale i z toho, co neřekl (shodně to platí i o Mojžíšovi, Ježíšovi, Mohamedovi a jiných věrozvěstech). I mlčení o závažných filosofických a náboženských otázkách je totiž pro pozorného badatele natolik výmluvné, že dokáže upřesnit nejen obraz pravé skutečnosti, ale i obraz původního nositele základních vstupních informací. Kdo to ve svém studijním životě nepochopil a nezkusil jít po této podivuhodné cestě k poznání pravé skutečnosti, nikdy nemůže dosáhnout oné Velké a dokonalé moudrosti, dosahující „druhého břehu“ (**mahápradžňápáramitá**). Prozatím jsem se při svém dnes již dosti pokročilém věku neseťkal na své životní pouti s člověkem (a ani s autorem), který by zvolil tuto neobvyklou metodu poznávání pravé skutečnosti. Proto jsem se rozhodl na sklonku svého života učinit to, co neučinili ani prof. Otto Rosenberg (autor úvahy „Problémy buddhistické filosofie“), ani prof. Vincenc Lesný (autor knihy „Buddhismus“), ani Nyanatiloka („Slovo Buddhovo“) anebo Nárada Máhá Théra („Buddha a jeho učení“), ani František Drtikol ve svých poznámkách o buddhismu anebo můj strýc František, ani četní jiní autoři, jejichž citace Buddhových výroků jsem pečlivě přečetl, analyzoval, přepsal a nezřídka i upravil do podoby, kterou patrně měly v době svého vzniku.*

Nyní proto předkládám „pravověrným“ buddhistům (buddhismus je totiž věrouka, nikoli náboženství – viz výklad níže) některé své postřehy, které možná rozšíří jejich obzor a dovedou je k onomu touženému Pravému Poznání, byť z hlediska Buddhova učení je nutno připustit, že i neuspokojená touha po Poznání je příčinou strasti.

Úvodem je nutno připomenout, že Buddha (asi 563-483 př.n.l.) podobně jako Mojžíš, Ježíš Kristus anebo Mohamed nikdy nic nenapsal a všechno to, co údajně řekl, bylo postupně písemně zaznamenáno až zhruba po třech stech letech od jeho smrti. Do té doby se všechny jeho výroky přenášely ústní formou, což zcela pochopitelně bylo zdrojem četných úprav, doplňků, deformací i dezinformací. Představme si pouze situaci, kdybychom měli přesně reprodukovat projev přednášejícího pedagoga na vysoké škole, a to pouhou hodinu po ukončení jeho přednášky. V této souvislosti si vzpomínám na jednoho z nejproslulejších pedagogů na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze doc.JUDr.Jaromíra Kincla, který byl obdivovaným a uctívaným réтором kvalit Ciceronových, na jehož přednášky o římském právu chodili studenti všech ročníků. Ačkoliv jsme jeho proslovy doslova hltali (stejně jako Buddhovi učedníci nadšeně poslouchali slova svého obdivovaného Učitele), dnes bych z nich nedokázal reprodukovat ani jediné slovo. Moje pečlivě zapsané přednášky jsem totiž kdysi zapůjčil jednomu nepodařenci, který je bez sebemenší úcty k jejich obsahu dokázal zašantročit (dodnes toho trpce želím).

O celé řadě Buddhových výroků si tudíž nemůžeme být zcela jisti, že přesně v zaznamenané podobě byly skutečně proneseny. Představme si jinou modelovou situaci: kdyby se výroky významných vládců, státníků, filosofů a básníků z 18.století přenášely po tři sta let ústně a sepsány by byly až v tomto století podle toho, jak je kdysi vyprávěli jejich současníci anebo pamětníci, patrně by celá řada těchto výroků doznala výrazného posunu oproti jejich původnímu znění. Velice podobný problém mají např. vědci studující Hérakleitovo učení (asi 544/541-484/481/475 př.n.l.), neboť pouze některé jeho výroky anebo jejich zlomky označují jako nepochybně pravé a mnohdy o jejich pravost vedou učené spory; většina z těchto výroků je však označována jako pochybná anebo nejvýše jako pravděpodobná. Samotný Sókratés (469-399 př.n.l.), který byl již svými současníky označován na nejmoudřejšího z Řeků, pronesl o Hérakleitově učení následující výrok, který by bylo možno v nezměněné podobě použít i na Buddhovo učení:

„Čemu jsem rozuměl, je duchaplné, a i to, čemu jsem nerozuměl, je jistě také takové, jenom to potřebuje nějakého dělského potápěče.“

Ostatně Sókratés také sám nic nenapsal a jeho slova pouze více či méně přesně reprodukovali Platón (427-347 př.n.l.) a Xenofón (430-353 př.n.l.). V případě Buddhova učení ovšem nešlo o dogmatickou náboženskou věrouku, ohledně její pravosti by lidé vraždili a válčili; mnohem horší je to s Ježíšem a Mohamedem, jejichž údajné výroky jsou poznamenány četnými pozdějšími věroučnými deformacemi anebo byly dokonce zcela vymyšleny – přesto při sporech o jejich „pravost“ byli mnozí lidé zavražděni, popraveni anebo zahynuli ve zcela nesmyslných náboženských válkách. Čím více je totiž v jakémkoliv náboženství anebo i v politické věrouce bloudů, bludařů a nepodařenců, tím větší je jejich názorová nesnášenlivost a agresivita.

*Také pouhá část Buddhových výroků je pravděpodobně původní. Mnohé jeho údajné výroky jsou totiž neúplné, zkreslené anebo zcela smyšlené, zvláště pokud byly obohaceny o pozdější legendy a nábožensky motivované deformace (mahájána, vadžrajána atd.). Nejblíže pravdě jsou patrně stručné Buddhovy výroky, označované jako **gáthy**, které byly nejsnáze zapamatovatelné, zvláště pokud byly veršované anebo pokud je Buddha častokrát ve svých rozpravách opakoval. Rozsáhlé úvahy a rozборы však již vzbuzují oprávněně pochybnosti, neboť při jejich staletém slovním opakování zcela jistě nebylo možno zachovat jejich původní podobu – to prostě možné není. Ostatně tento způsob dodatečného vytváření (či spíše přetváření) učení, věrouky anebo náboženského směru je pro lidstvo příznačný a mnozí filosofové i ideoví vůdci by se jistě velice podivili, kdyby se mohli seznámit s tím, jaké výroky jim jejich příznivci po uplynulých staletích a tisíciletích přisuzují. Vždyť i mnohé žijící současníky provázejí pověsti (legendy) o dějích, které se nikdy nestaly, a jsou jim připisovány výroky, které nikdy neřekli. Velice dobře to znám i z vlastní zkušenosti, kdy se ke svému údivu dozvídám o svých minulých údajných výrocích, které jsem nikdy neřekl (a paměť mám ještě dobrou).*

Předpokladem pochopení obsahu této knihy jsou nikoli pouze základní, ale velmi dobré znalosti klasického hínajánového buddhismu, který je psychologicko-filosofické podstatě Buddhova učení nejblíže. V tomto směru je proto žádoucí, aby se všichni její čtenáři nejprve seznámili alespoň s knihou prof. Vincence Lesného „Buddhismus“ (Nakladatelství Votobia Olomouc 1996), anebo aby podrobně prostudovali obsah mé knihy „Buddhovo učení“ (pro badatele disponující e-mailem je touto cestou dostupná), neboť považuji za zbytečné opakovat dvakrát totéž a zejména rozsáhlé rozpravy znovu opisovat. Bylo by to stejně zbytečné, protože Buddhovo učení je nutno studovat a vstřebat komplexně. V úplnosti jsou citovány pouze rozpravy „Nevysvětlené teorie“ a „Nevysvětlené problémy“ (II.kapitola o věčnosti), „Podobenství o hrudce soli“, „Zákonité důsledky“, „Suppabuddhó“, „Královna Mallika“ a „Příčina nerovnosti“ (III.kapitola o spravedlnosti a karmickém zákoně), „Život mnišský, odchod do bezdomoví“ (VIII.kapitola o citech a pociťování), „Zánik zármutku a utrpení“ a „Kiságótami“ (IX.kapitola o soucitu), „Srovnání se slepci od narození“ a „Pekelná a nebeská oblast bytí“ (XII.kapitola o posmrtném životě), Dabba Mallaputtó (XIII.kapitola o nirváně), „Světa překonání“ (XVII.kapitola o nadpřirozených schopnostech a zázracích), „Kdo je pária“ (XXI.kapitola o společenské nerovnosti) a v závěru rozpravy „Odstranění pochybností“ a „Podobenství o listech simsapových“. Na další rozpravy a výroky budu již pouze odkazovat, aniž bych je přímo citoval.

*Pokud se kterýkoliv čtenář chce jako **sótapana** „vstoupit do proudu Buddhova učení“ (**dharmy**), musí si nejprve vyjasnit, jaký buddhismus chce objevit a studovat – zda původní filosoficko-psychologický, přísný a nezřídka obtížně pochopitelný buddhismus hínajánový, nebo náboženský, cituplný a láskyplný buddhismus mahájánový, anebo některý z mnohých pozdějších nábožensky, věroučně nebo mysticky zaměřených „buddhismů“. Čím více se však časově vzdálíte od kořenů Buddhova učení, tím méně z něho pochopíte.*

Tato kniha je pouhým pokračováním a dovršením toho, co již bylo napsáno, protože se zabývá výkladem nevysloveného, což ještě (pokud vím) nikoho jiného nenapadlo.

Nechť je tedy i Buddhovo mlčení poučením a důvodem k zamyšlení. „Má-li kdo uši ke slyšení, slyš!“ (Evangelium sv.Marka, kap.7/16).

I.

Buddhismus není náboženství.

Mnohými „odborníky“ je buddhismus považován za náboženství, ačkoliv Buddha o svém učení (dharmě) **nikdy nehovořil jako o náboženské víře** a v bráhmanské Višnupuráně byl dokonce označen za Svůdce, který zbavuje lidi víry v bohy a tím způsobuje jejich zkázu. Pokud se také kteréhokoliv nábožensky uvažujícího „moderního buddhisty“ zeptáte, v jakého boha Buddha věřil, jaké konal náboženské obřady a k jaké víře své učedníky a laické přívržence vybízel, okamžitě znejistí a podle osvědčené metody všech bludařů začne „kličkovat jako králík“.

Neexistuje ani jediná **věrohodná** Buddhova rozprava, ve které by Buddha hovořil o některém bohu ze širokého panteonu tehdy uctívaných indických bohů (Indra, Šiva, Brahma, Višnu, Dharmarádža, Puruša atd.). Pokud např. ve své rozpravě „Prapočátek“ označuje Brahma jako „věčného jinocha“, pak jednak se tento obsáhlý text zcela jistě nemohl zachovat ve své původní vyřčené podobě po třistaletém ústním přenášení, a kromě toho některé jeho části jsou evidentním výplodem pozdějších fantazijních mahájánových představ. Totéž se týká i řeči k nevěřícímu rádžovi, rozpravy „Znovuzrození podle duchovních činností“ apod. Pozornosti všech horlivých badatelů v oblasti buddhismu však uniklo, že nejdůležitějším důkazem o Buddhově velice zdrženlivém přístupu k náboženské víře a snad dokonce i o jeho ateismu, z něhož byl obviňován již jeho bráhmanskými současníky, je jeho osmidílná vznešená cesta vedoucí k zániku strasti, která spočívá ve:

1. správném poznání,
2. správném rozhodnutí,
3. správné mluvě,
4. správném jednání,
5. správné životosprávě (způsobu života),
6. správné snaze (úsilí),
7. správném rozjímání,
8. správnému duchovním soustředění.

Buddha pocházel z kasty kšatrijů (bojovníků) a nikoli z kasty bráhmanů (kněží a obětníků). Kdyby totiž byl bráhmanem, náboženským myslitelem anebo náboženským reformátorem, zcela nepochybně by musel na prvním místě uvést **správnou víru**, která jednoznačně a neoddiskutovatelně provází všechna náboženství na celém světě, bez ohledu na to, zda jsou monoteistická anebo polyteistická. Žádná náboženská víra se totiž bez nekritického uctívání zvoleného Boha (bohů) neobešla a ani ve 21.století neobejde:

1. Achnatonův Aton (Sluneční kotouč),
2. Judaismus - 2.kniha Mojžíšova (Exodus), kap.20/3-7, Izaiáš 43/10-11;
3. Křesťanství – sv.Marek, kap.12/29-30, sv.Lukáš, kap.10/27,
4. Islám - Korán, Súra I – Otevíratelka Knihy.
5. Hinduismus – uctívači Šivy, Krišny, Višnu a jiných bohů apod.

Buddha tedy neučil své žáky ani laické přívržence náboženské víře a **nikdy neřekl** „v jednoho Boha věřití budeš!“, „víra vám pomůže!“, „víra hory přenáší“ a podobné manipulativní věroučné pitomosti. Naproti tomu je učil víře ve věčný koloběh životů (*samsáró*), v roztočené Kolo zákona (*dharmu*), v nevyhnutelný odplatný účinek karmicky plodných činů (*karmanů*), v možnost dosažení nirvány po smrti (*parinibbánam*) i odpovědnosti člověka za všechna svá rozhodnutí, slova i činy. Buddha vždycky hovořil o tom, že činitelem je výhradně člověk; **nikdy nehovořil** o tom, že dominantním činitelem ovlivňujícím lidské životy i osudy by byl nějaký bůh a člověk by byl pouze závislý na jeho vůli. Toto deterministické (též fatalistické) učení zastával jeho současník Makhali Góšaló (též označován jako Góšaló Maskaríputtó) jako vedoucí představitel sekty ádživiků (blíže viz V.kapitola o osudu, náhodě a štěstí).

Ani v jediné Buddhově řeči se také nevyskytuje úvaha o nějakých attributech boží jsoucnosti, které si vymysleli náboženští blouznivci a fantastové - tj. nejen o přísnosti, krutosti a mstivosti (smyšlené atributy starověkého izraelského Boha Jahveho), ale i o všemohoucnosti, vševědoucnosti, všudypřítomnosti, soucitnosti, dobrotivosti apod. (atributy Boha křesťanského i islámského). Pokud se tedy Buddha okrajově zmínil o nadpřirozených silách, hovořil pouze o neurčitých božích a demonech. Zcela vylučuji možnost, že by použil slovo „anděl“ (přestože je v některých rozpravách uvedeno), neboť v indické mytologii ani náboženské terminologii se žádná taková nadpřirozená bytost nevyskytuje. Ani v jediném případě je však neoznačil jmény a nepřisuzoval jim nadpřirozené schopnosti, zejména všemohoucnost.

„Žádný bůh, anděl (pochybný výrok), démon, asketa nebo kněz ani kdokoliv jiný ve světě **nemůže způsobit** těchto patero věcí (upravený text):

- aby to, co podléhá nemoci, neonemocnělo,
- aby to, co podléhá stáří, nezestárlo,
- aby to, co podléhá smrti, neumíralo,
- aby to, co podléhá rozpadu a zániku se nerozpadlo a nezaniklo,
- aby nebylo plodů zhoubných činů, poskvřňujících, strast plodících a vedoucích vždy k novému zrození, stárnutí a umírání.

Těchto patero věcí **nemůže nikdo způsobit**, žádný bůh, anděl, démon, asketa nebo kněz ani kdokoliv jiný ve světě.“

Doposud jsem nezaznamenal ani jediný zasvěcený komentář, který by pečlivě analyzoval zejména tyto části citovaného Buddhova výroku:

- **žádný bůh** (v Buddhově době totiž existoval polyteismus!),
- **nemůže způsobit** (jednoznačně vyloučena božská všemohoucnost!).

Označení Buddhova učení za náboženské je proto absolutním nesmyslem a bludem. Ačkoliv to zjistili již jeho bráhmanští současníci, úporně hájící prastarý védský panteon bohů a tím i své dominantní společenské postavení, stále se ještě nacházejí pomýlení „buddhisté“, kteří o buddhismu vědí buď málo anebo nic a bez náležitých znalostí považují buddhismus za náboženství a Buddhu za 9.vtělení (avatára) boha Višnu.

II.

Věčnost.

Buddha podobně jako jeho vzdálený současník Hérakleitos z Efesu zastával kategorický názor, že **nic netrvá věčně** a „všechny věci složené změně, rozkladu a zániku podléhají.“ **Nikdy proto netvrdil, že vesmír trvá věčně** (ale ani že není věčný – viz níže uvedená rozprava s mnichem Málunkjápudem), ale patrně se domníval, že po uplynutí určitého velevěku (**mahájuz**) se vesmír „sbalí“ a poté opět „rozbalí“ (blíže viz pozoruhodná rozprava „Prapočátek“). **Nikdy také netvrdil, že lidská duše jako identická trvá věčně** anebo že se dokonce po smrti neustále stěhuje z těla do těla (starořecká orfická a pythagorejská teorie o „putování duší“). Mnohokrát sice hovořil o „roztočeném Kole zákona“ (**dharmě**) a „věčném (odplatném) koloběhu životů“ (**samsáró**), avšak byl přesvědčen, že **Probuzení a Dokonalí jedinci (buddhové)** jednou ukončí své znovuzrození, po smrti „vyvanou“ a rozplynou se v Absolutnu (nirvána po smrti – **parinibbánam**). Někdy je taková konečná (finální) neexistence nepříhodně označována jako „**věčná smrt**“, avšak ani tento termín Buddha nikdy nepoužil, protože samotný pojem „věčnost“ kategoricky odmítal. Pokud totiž nastane definitivní konec, **Probuzený jedinec (Buddha)** „vyvane“ mimo Čas a již nikdy se znovu nezrodí. Všichni znovuzrození jedinci sice podléhají „karmickému zákonu“, avšak podle **Buddhy** jejich nově zrozená duše není identická, ale je částečně stejná a částečně jiná (blíže viz „**Buddhovo učení**“). **Buddhovi** v jeho době pochopitelně nebylo nic známo o genetice, avšak jsem si jist, že mnozí zasvěcení a hloubaví genetici by zcela jistě rozpoznali, co **Buddha** vyzníval, tušil a co měl svými slovy na mysli.

Jednou došlo k zajímavé rozpravě, kdy se jej mnich Málunkjápudtá jasně zeptal, zda svět je dočasný anebo věčný, konečný anebo nekonečný (viz připojená rozprava „**Nevysvětlené teorie**“). **Buddha** se však jasně odpovědi takticky vyhnul (protože to nevěděl, „neměl vhléd“!) a prohlásil, že **nikdy a nikomu nesděloval, zda je svět dočasný anebo věčný, konečný anebo nekonečný**. A proč to nesděloval? Protože to nesouvisí s dobrem, protože to není počátek čistého života, protože to nevede ani k odvrácení, ani k bezvášnivosti, ani ke skončení, ani k utišení, ani k vyššímu poznání, ani k osvícení, ani k vyhasnutí. **Hérakleitos z Efesu** řekl v podstatě totéž tímto výrokem: „**Moudré je od všeho odděleno**.“ **Buddha** se tedy především zaměřil na soustavný výklad svého učení o strasti, vzniku strasti, zániku strasti a cestě vedoucí k zániku strasti. Od svých učedníků (žáků, mnichů) proto vyžadoval, aby prostě, důvěřivě a bez pochybností přijímali veškerá jeho slova a nehloubali nad nimi (viz připojená rozprava „**Nevysvětlené problémy**“, která v podstatě navazuje na rozhovor s Málunkjápudem). **Buddha** totiž považoval neklidnou hloubavost (též hloubavý neklid vědomí) za čtvrtou překážku duchovního rozvoje (**uddhaččakukkučča**), spojenou s vědomím a pociťováním vlastního „**Já**“. Podobný názor (ovšem apokryfní) je připisován i Ježíši Kristovi, který údajně prohlásil:

„**Blahoslavení ti, kteří prostě přijímají Slovo, neboť jejich jest Království nebeské.**
Nehloubejte o slovech mých, neboť tím byste nedošli nikdy konce!“